

Василь ФАРИННИК,
адвокат,
член експертної ради
Національної асоціації адвокатів України,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Аналіз історичних джерел вітчизняного кримінального процесуального законодавства дає підстави стверджувати, що ефективність проведення будь-якої реформи залежить переважно від рівня її нормативного забезпечення. Однак суто наявності нормативно-правових актів, що визначають певний порядок здійснення кримінального судочинства, виявляється недостатньо, адже в них неможливо охопити всі ситуації, які можуть виникнути в практичній діяльності.

Так, наприклад, після прийняття Статуту кримінального судочинства в 1864 р. перший Коментар до нього був написаний лише через 11 років. Зокрема, в 1875 р. професор О. Чебишев-Дмитрієв підготував перший загальний курс кримінального судочинства, який мав характер коментаря до Статуту. У 1884 р. з'явився перший том «Курсу кримінального судочинства» професора І. Фойницького¹. Відсутність протягом тривалого часу коментаря до Статуту кримінального судочинства сприяло поширенню неоднакової практики застосування його положень.

В Україні майже одночасно з прийняттям у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу (КПК) України робоча група, до складу якої увійшли представники Адміністрації Президента України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби

¹ Див.: *Фойницький І.* Курс кримінального судочинства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rulex.ru/>

безпеки України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, видатні вчені та практичні працівники, підготувала Коментар до Кодексу, внаслідок чого почала напрацьовуватися єдина практика застосування норм кримінального процесуального законодавства. Також цьому сприяє видання Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ інформаційних листів щодо застосування положень нового КПК, розроблення методичних рекомендацій Міністерства внутрішніх справ та Генеральної прокуратури України щодо методики та тактики розслідування злочинів, а також щодо застосування нових інститутів кримінального процесуального законодавства¹.

Аналіз положень КПК України дає підстави стверджувати, що в ньому дістали відображення прогресивні та демократичні положення. Насамперед йдеться про запровадження інституту слідчого судді, оптимізацію окремих форм досудового провадження за спрощеною процедурою («у формі дізнання») за усіма кримінальними проступками, введення в кримінальне судочинство інституту укладення угод (про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим; про визнання винуватості між підозрюваним, обвинуваченим та прокурором), запровадження інституту дистанційного досудового розслідування та нових видів запобіжних заходів (особисте зобов'язання та домашній арешт) тощо.

Так, за 9 місяців 2013 р. до суду було направлено 19,7 тис. обвинувальних актів з угодами про примирення (10 тис. 674) та про визнання винуватості (9 тис. 75), що становить 16% від загальної кількості направлених до суду обвинувальних актів (123 тис.).

З моменту набрання чинності КПК України минуло вже понад рік, однак проблем практичної реалізації його положень залишилося ще чимало: це стосується і деяких аспектів проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, і застосування заходів забезпечення кримінального провадження, здійснення профілактичної діяльності тощо.

Не сприяє ефективному правозастосуванню і збільшення навантаження на слідчих. Так, за 9 місяців 2013 р. до органів внутрішніх справ надійшло 3 млн 449 тис. 319 заяв та повідомлень, з яких 1 млн 186 тис. 69 – з ознаками кримінального правопорушення. У середньому за місяць реєструвалося 383 тис. 258 заяв та повідомлень, а за добу – 12,7 тис. При цьому слідчі органів внутрішніх справ розслідують близько 1,4 млн кримінальних правопорушень. До суду з обвинувальними актами направлено 123,3 тис. проваджень, що становить 91% від показника 2012 р., й щомісяця спостерігається позитивна динаміка. У середньому з розрахунку на місяць – 131 тис. 785, а на добу – 4 тис. 393.

¹ Див.: Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. – Т. 1 / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Харків, 2012. – 768 с.

Зменшенню навантаження на органи досудового розслідування (приблизно на 40%) сприятиме внесення змін до Кримінального кодексу (КК) України та КПК України щодо запровадження інституту кримінальних проступків, оскільки кримінальні проступки зможуть розслідуватися оперативними працівниками, дільничними інспекторами міліції та іншими уповноваженими особами. З цього приводу в Міністерстві внутрішніх справ та Генеральній прокуратурі України було створено робочу групу, яка підготувала проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (про кримінальні проступки)». 17 жовтня 2013 р. цей проект був зареєстрований у Верховній Раді України за реєстраційним № 3438¹.

Необхідність розвантаження слідчих підрозділів та, відповідно, прийняття зазначеного законопроекту обумовлюються насамперед тим, що велике навантаження на слідчих призводить до повернення обвинувальних актів. Так, за 9 місяців 2013 р. суди повернули 1 тис. 653 обвинувальних актів. Крім того, у зв'язку зі значним навантаженням знижується якість проведення процесуальних дій, результатом чого є збільшення кількості скасованих прокурорами та судами рішень слідчих про закриття кримінальних проваджень (за 9 місяців 2013 р. прокурорами та судами скасовано 22 тис. 770 рішень слідчих про закриття кримінальних проваджень).

Як свідчать результати діяльності слідчих підрозділів органів внутрішніх справ, при збільшенні навантаження збільшується й кількість фактів укриття від реєстрації заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення. Так, за 9 місяців 2013 р. МВС України під час здійснення перевірок діяльності територіальних підрозділів органів внутрішніх справ виявило 1 тис. 296 укритих від реєстрації заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення.

Крім того, значна кількість випадків «неправильного вирішення» заяв виявляється під час розгляду судами в порядку ст. 303 КПК України заяв громадян про бездіяльність слідчих, прокурорів, а саме – щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР).

Щоправда при оскарженні фактів невнесення відомостей про кримінальні правопорушення до ЄРДР виникають певні труднощі. Так, відповідно до ст. 214 КПК України заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення повинні бути внесені до ЄРДР протягом 24 годин з моменту їх отримання. Однак у разі, якщо працівник правоохоронного органу не вбачає в заяві ознак кримінального правопорушення, вона на підставі наказу МВС України від 19 листопада 2012 р. № 1050 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах

---

¹ Див.: Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (про кримінальні проступки)» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48706

внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» може розглядатись відповідно до норм Закону України від 2 жовтня 1996 р. «Про звернення громадян», тобто протягом одного місяця. За таких обставин громадяни, які звернулись до правоохоронного органу і чекають, що їхня заява буде вирішена протягом 24 годин (внесена до ЄРДР), натомість отримують відповідь лише через місяць про те, що подану ними заяву розглянуто в порядку, передбаченому Законом «Про звернення громадян». Це не дає можливості громадянам, які звернулись до правоохоронних органів із заявою, своєчасно скористатись правом на оскарження невнесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Крім того, заяви громадян щодо подій, які не мають ознак кримінального правопорушення, розглядаються не слідчим чи прокурором, а працівниками інших служб (оперативних підрозділів, дільничних інспекторів міліції). Натомість у ст. 303 КПК України зазначено, що оскаржити рішення про невнесення відомостей до ЄРДР можна, якщо воно прийняте слідчим чи прокурором. За таких обставин громадяни не завжди можуть реалізувати свої права щодо оскарження невнесення відомостей до ЄРДР, оскільки заява про кримінальне правопорушення до слідчого чи прокурора «не дійшла» і, відповідно, прокурор чи слідчий не приймали жодного рішення, яке можна було б оскаржити.

Зважаючи на це, з метою забезпечення прав громадян та ефективності виконання завдань кримінального судочинства вважається за доцільне доповнити КПК України положенням, відповідно до якого працівників відповідних правоохоронних органів зобов'язати протягом 24 годин повідомляти заявника про результати розгляду його заяви.

Крім того, перший досвід роботи правоохоронних органів за новим КПК виявив ряд інших проблем, які потребують якнайшвидшого вирішення, оскільки відповідні законодавчі прогалини мають «практичні наслідки».

Так, наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 170 КПК України арешт може бути накладено лише на майно підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого.

Однак на практиці, наприклад під час розслідування злочинів у сфері господарської діяльності, довести причетність конкретної особи до вчинення злочину можливо лише після проведення великого обсягу процесуальних дій, що потребують багато часу. Водночас потенційний підозрюваний може продати, подарувати, сховати чи знищити майно, отримане незаконним шляхом. Натомість відповідно до положень КПК накладати арешт можна лише на майно підозрюваного.

Проте в ч. 2 ст. 170 КПК передбачено, що слідчий суддя під час судового провадження може накладати арешт на майно, якщо воно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 167 «Підстави тимчасового вилучення майна» КПК. Хоча застосування цієї норми і передбачено лише під час судового провадження

для забезпечення цивільного позову, на практиці непоодинокими є випадки, коли суди, усвідомлюючи можливість продажу, приховування чи знищення майна, отриманого незаконним шляхом, приймають рішення про арешт такого майна під час досудового розслідування.

Таким чином, з огляду на практичну необхідність вважається за доцільне внести зміни до ч. 2 ст. 170 КПК, дозволивши суду, зокрема, накладати арешт на майно для забезпечення цивільного позову не лише під час судового розгляду, а й під час досудового розслідування. Для цього слід замінити в ч. 2 ст. 170 КПК слова «судове провадження» на термін «кримінальне провадження», який відповідно до пункту 10 ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу» КПК України охоплюватиме і досудове розслідування, і судове провадження.

Наступним проблемним питанням є здійснення огляду житла чи іншого володіння особи.

Так, відповідно до ст. 233 КПК проникнути до житла чи іншого володіння особи можна лише за її згодою, при переслідуванні осіб, які вчинили злочин, чи за рішенням суду. Наприклад, під час переслідування особи, яка вчинила злочин та переховується в приміщенні будинку, власник якого надав правоохоронцям згоду на огляд такого будинку, вони відповідно до ст. 233 КПК можуть проникнути до будинку, однак при цьому відповідно до ст. 237 КПК України огляд житла чи іншого володіння особи здійснюватиметься за правилами, передбаченими для проведення обшуку, тобто за рішенням суду.

Тобто, як йдеться в наведеному прикладі, після проведення огляду будинку навіть за наявності згоди на це власника житла слідчому, прокурору необхідно звернутись до суду з відповідним клопотанням про проведення огляду житла. На мою думку, така практика не сприяє процесуальній економії та ефективному виконанню завдань кримінального судочинства.

Зважаючи на це, вважається за доцільне внести зміни до КПК, передбачивши, що в разі наявності згоди власника огляд житла чи іншого володіння особи може проводитись без подальшого звернення до суду, а лише з інформуванням прокурора.

Не сприяє ефективному виконанню завдань кримінального судочинства і відсутність у КПК норми, яка б визначала порядок зберігання в окремих випадках результатів слідчих дій, хоча можливість їх проведення є прогресивною нормою.

Так, наприклад, ст. 225 КПК зазначає, що під час досудового розслідування в судовому засіданні сторони захисту та обвинувачення мають право ініціювати питання щодо допиту свідка чи потерпілого. Зазначена норма є прогресивною та такою, що запобігатиме зловживанням учасниками процесу своїми правами. Наприклад, навіть якщо особа тяжко хворіє, однак лікар дозволив їй брати участь у слідчих діях, її може бути допитано за місцем знаходження лікувальної установи. Однак КПК не визначає, де саме в подальшому повинні зберігатись такі матеріали.

Вбачається, що ці матеріали повинні долучатись судом до матеріалів кримінального провадження та зберігатись у сторони обвинувачення разом з іншими матеріалами кримінального провадження. Безперечно, доцільно було б доповнити КПК України нормою, яка визначатиме порядок зберігання матеріалів кримінального провадження.

Наступним проблемним питанням є відсутність у КПК чіткої регламентації строку розгляду судом клопотання слідчого, прокурора про тимчасовий доступ до речей і документів. Як результат – клопотання могло розглядатись протягом 5 або й навіть 10 днів, що аж ніяк не забезпечує ефективне виконання завдань кримінального судочинства.

З метою вирішення цієї проблеми Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ підготував та направив до всіх судів України інформаційний лист від 5 квітня 2013 р. № 223-558/0/4-13 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження», де визначено, що клопотання слідчого, прокурора повинно розглядатись слідчими суддями протягом 3 днів з моменту отримання такого клопотання. Проте зазначений інформаційний лист не є обов'язковим для виконання, а лише має рекомендаційний характер.

Зважаючи на це, доцільно було б визначити в КПК чіткий строк розгляду слідчими суддями клопотань слідчих, прокурорів про тимчасовий доступ до речей і документів.

Крім того, відповідно до положень глави 16 КПК тимчасове вилучення майна може здійснюватись лише слідчим чи прокурором. Однак на практиці, наприклад при розслідуванні злочинів, вчинених у сфері господарської діяльності, існує необхідність вилучення великої кількості документів на підставі ухвали слідчого судді.

Вважаю, що процесуальній економії сприятиме внесення змін до КПК, відповідно до яких тимчасове вилучення майна може здійснюватись також і працівником оперативного підрозділу. З цією метою доцільно доповнити ст. 40 КПК положенням, в якому передбачити, що слідчий, крім проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, може доручати працівникам оперативних підрозділів проведення й інших процесуальних дій.

Аналогічною є ситуація й щодо порядку проведення обшуку. Так, відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана лише слідчим чи прокурором, що не сприяє процесуальній економії та ефективному виконанню завдань кримінального судочинства та вимагає внесення відповідних змін до КПК щодо надання працівникам оперативних підрозділів можливості виконувати ухвалу слідчого судді про проведення обшуку.

Мають місце також випадки, коли окремі прокурори (процесуальні керівники) «погоджують» клопотання, повідомлення про підозру тощо, підготовлені слідчими, протягом більш тривалого часу, ніж це обумовлює конкретна

ситуація. Тож доцільним є визначення в КПК чітких часових меж погодження прокурором процесуальних документів, підготовлених слідчими.

Під час здійснення досудового розслідування та судового слідства виникають дискусійні питання щодо можливості отримання копії протоколу обшуку особою, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншою присутньою особою, оскільки вручення такої копії ухвали в ст. 236 КПК України не передбачено. Тобто відповідно до положень КПК слідчий чи прокурор перед початком виконання ухвали слідчого судді про проведення обшуку житла чи іншого володіння ознайомлюють особу із ухвалою слідчого судді та вручають копію ухвали. При цьому після проведення обшуку жодних процесуальних документів особі не надається. Проте, на мою думку, за таких обставин існують ризики порушення законних прав особи, у володінні якої був проведений обшук¹.

Наступним проблемним питанням практичної реалізації положень КПК є порядок оголошення особи в розшук. Так, відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, слідчий, прокурор оголошує його розшук. Водночас відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним вважається особа, якій у порядку, передбаченому ст.ст. 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідно для оголошення розшуку особи слідчому необхідно вручити письмове повідомлення про підозру або повідомити таку особу про підозру шляхом направлення його поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком. При цьому належним підтвердженням отримання особою повідомлення про підозру є розпис особи про отримання повідомлення, у тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повідомлення, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повідомлення про підозру, або підтвердження його отримання особою відповідним листом електронної пошти (ст. 136 КПК України).

Однак на практиці існують випадки, коли матеріали кримінального провадження містять достатньо доказів підозрювати певну особу в учиненні кримінального правопорушення, однак повідомити їй про це не уявляється можливим у зв'язку з відсутністю інформації про місцезнаходження особи. Тобто фактично статусу підозрюваного така особа не набуває, і оголосити її в розшук відповідно до норм КПК неможливо.

Зважаючи на викладене, вважається за доцільне викласти ч. 1 ст. 42 КПК в такій редакції: «Підозрюваним є особа, щодо якої у встановленому цим Кодексом порядку складене повідомлення про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення». Запропонува-

---

¹ Див.: Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» (щодо вручення копії протоколу обшуку) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

не формулювання дозволить вирішити зазначену вище проблему, оскільки особа набуватиме статусу підозрюваного вже після складання повідомлення про підозру, та не виникатиме законодавчих перепон для оголошення її в розшук у встановленому порядку.

У ході досудового розслідування кримінальних правопорушень виникають також проблеми застосування таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука, оскільки вони обираються щодо осіб, які характеризуються позитивно, вперше вчинили кримінальне правопорушення, мають постійне місце проживання та роботу, стійкі соціальні зв'язки, і застосування до них більш суворих запобіжних заходів є недоцільним.

Проблема полягає в тому, що відповідно до ст. 176 КПК України під час досудового розслідування запобіжний захід має право застосовувати лише слідчий суддя за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Крім того, виконуючи вимоги ст.ст. 179, 180, 184, 185, 186, 187 КПК України, слідчий замість того, щоб проводити досудове розслідування у цьому або інших провадженнях, витрачає на підготовку клопотання значний обсяг часу. Крім того, це створює певні труднощі і для осіб, щодо яких обираються запобіжні заходи, оскільки їм слід з'являтися в судові засідання для розгляду такого клопотання.

За своєю природою ці запобіжні заходи є найбільш м'якими серед передбачених КПК, суттєво не обмежують прав підозрюваного та схожі на такі запобіжні заходи, як підписка про невиїзд та особиста порука, які були передбачені КПК 1960 р. та застосовувалися за рішенням безпосередньо слідчого.

За 9 місяців 2013 р. запобіжний захід у вигляді тримання під вартою обрано щодо 11 тис. 579 осіб, особисте зобов'язання – щодо 26 тис. 860 осіб, домашній арешт – щодо 4 тис. 389 осіб, особиста порука – щодо 499 осіб.

Крім того, контроль за виконанням підозрюваним таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука під час досудового розслідування здійснює слідчий, тобто фактично він сам відповідає за дотримання підозрюваним покладених на нього обов'язків.

Враховуючи викладене, вважається за доцільне внести зміни до КПК України, дозволивши слідчому під час досудового розслідування за погодженням з прокурором приймати рішення про обрання щодо підозрюваних таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука, а прокурору – під час судового провадження. З цією метою слід доповнити ч. 4 ст. 176 КПК України таким положенням: «Запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки застосовуються під час досудового розслідування слідчим за погодженням з прокурором, а під час судового провадження – прокурором».

Дискусійним також є питання правомірності затримання особи через певний час після вчинення злочину. Так, у ст. 207 та ст. 208 КПК України визначаються підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Зокрема,

ч. 2 ст. 207 КПК України передбачає, що кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу: 1) при вчиненні або під час замаху на вчинення кримінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Натомість у ч. 1 ст. 208 КПК України зазначається, що «уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин».

Викладене в ч. 1 ст. 208 КПК України формулювання підстав затримання особи позбавляє можливості затримати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення та яка була викрита у його вчиненні, після проведення ряду слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки така особа не була затримана під час вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення. При цьому також не враховуються характеристики особи – наявність судимостей, постійного місця проживання, роботи, спосіб життя, а також тяжкість вчиненого злочину, що може призвести до неможливості ізолювати від суспільства особу, яка веде стійкий антисоціальний спосіб життя, що в свою чергу може мати наслідком продовження злочинної діяльності, перешкоджання встановленню істини або зникнення особи.

Також відповідно до вимог ст. 208 КПК України уповноважена службова особа не має права затримувати особу, підозрювану в учиненні кримінального проступку. Але під час затримання особи без ухвали слідчого судді не завжди є можливість одразу правильно та однозначно кваліфікувати діяння та визначити, що вчиняється саме злочин, а не кримінальний проступок.

На мою думку, визначатися із кваліфікацією та запобіжним заходом буде вже особа, яка здійснюватиме досудове розслідування кримінального правопорушення. А на місці вчинення кримінального правопорушення уповноважена службова особа повинна мати можливість затримувати правопорушника незалежно від того, вчиняється кримінальний проступок чи злочин. Тим більш, що ст. 299 КПК України не забороняє під час досудового розслідування кримінальних проступків застосовувати затримання особи як тимчасовий запобіжний захід. Запропоновані зміни дозволять затримувати осіб, які були викриті у вчиненні кримінального правопорушення, під час досудового розслідування та в подальшому вирішувати питання про обрання їм відповідного запобіжного заходу.

З цією метою вбачається за доцільне замінити в пункті 1 ч. 1 ст. 208 КПК слово «злочин» на «кримінальне правопорушення». Крім того, пункт 2 ч. 1

ст. 208 Кодексу слід викласти в такій редакції: «Якщо після вчинення кримінального правопорушення очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа вчинила кримінальне правопорушення».

Слід також зазначити, що КПК не регулюється питання строків розслідування, якщо під час розслідування кримінального провадження за фактом вчинення злочину в діянні будуть встановлені ознаки кримінального проступку. В такому разі дії винного слід перекваліфікувати, після чого вираховувати строки розслідування вже щодо вчинення кримінального проступку.

Пропоную строком досудового розслідування в такому разі вважати строк, який залишився до закінчення загального строку досудового розслідування щодо злочину. Однак з метою забезпечення принципу процесуальної економії та запобігання затягуванню досудового розслідування також пропоную обмежувати такий строк терміном в один місяць.

Крім того, з метою досягнення завдань кримінального провадження пропоную надати можливість стороні обвинувачення продовжити строк досудового розслідування кримінального провадження щодо вчинення кримінального проступку (після перекваліфікації) до одного місяця, однак за умови, що строки досудового розслідування до встановлення наявності в діянні ознак кримінального проступку не перевищували 2 місяців. Наприклад, якщо досудове розслідування проводилося щодо вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, і особі в провадженні було повідомлено про підозру, протягом 1 місяця та 15 днів, а в подальшому після отримання висновку судово-медичної експертизи діяння було перекваліфіковано на ч. 1 чи ч. 2 ст. 125 КК України (кримінальний проступок), строк розслідування становитиме 15 днів.

Отже, слід доповнити ст. 219 КПК України ч. 4 та ч. 5 такого змісту:

«4. В разі якщо під час досудового розслідування кримінального провадження щодо вчинення злочину, де особі було повідомлено про підозру, в діянні буде встановлено наявність ознак кримінального проступку, досудове розслідування повинно бути закінчено в загальні строки досудового розслідування, однак не більше одного місяця з дня встановлення ознак кримінального проступку.

Досудове розслідування в такому разі може бути продовжено у випадку складності провадження районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором на строк до двох місяців.

5. В разі якщо під час досудового розслідування кримінального провадження щодо вчинення кримінального проступку, де особі було повідомлено про підозру, в діянні буде встановлено наявність ознак злочину, досудове розслідування повинно бути закінчено в строки досудового розслідування, передбачені частиною 1 цієї статті, або його строк повинен бути продовжений у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 цього Кодексу, у строки, передбачені частиною 2 цієї статті».

Під час застосування норм КПК виникають проблемні питання також у зв'язку з тим, що в ньому не передбачено закриття кримінальних проваджень з підстав, коли померла особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і якій не повідомлялося про підозру, коли за таким фактом є нескасована постанова про закриття кримінального провадження, акт амністії та в зв'язку з помилуванням окремих осіб.

Так, наприклад, відповідно до пункту 5 ст. 284 КПК України закрити кримінальне провадження можна лише в разі смерті підозрюваного, обвинуваченого. Тобто в разі, якщо особі не повідомлялося про підозру у встановленому КПК порядку, однак зібрано достатньо доказів для підозри її у вчиненні кримінального правопорушення, закрити таке кримінальне провадження неможливо, оскільки померла особа не має статусу підозрюваного. При цьому здійснити повідомлення про підозру цій особі вже фізично неможливо.

Крім того, в разі, якщо в ході досудового розслідування слідчим, прокурором чи під час судового провадження суддею встановлено наявність нескасованого рішення слідчого, прокурора чи ухвали суду про закриття кримінального провадження за тим самим фактом, це не дає можливості закрити розпочате повторно кримінальне провадження, що призводить до дублювання роботи слідчого, прокурора, суду.

Крім того, чинний КПК не передбачає закриття кримінального провадження у зв'язку з актом амністії або помилуванням окремої особи, що призводить до суперечності відповідних норм КПК та норм ст. 86, ст. 87 КК України.

Не менш важливою проблемою є й те, що в КПК не вирішене питання закриття кримінальних проваджень у зв'язку із закінченням строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності, як це передбачено ст. 49 КК України та визначалося ст. 11-1 КПК 1960 р. Закриття кримінального провадження за цією підставою є доцільним, оскільки закінчення строку давності зазвичай пов'язується із недоцільністю подальшого кримінального переслідування.

При цьому закриття кримінальних проваджень за строками давності має й суто практичний аспект. Адже кожного року в органах досудового розслідування накопичуватимуться десятки тисяч кримінальних проваджень, що, відповідно, викликатиме труднощі в забезпеченні їх належного зберігання та обліку. Зокрема, лише у 2009–2012 рр. у зв'язку із закінченням строків давності закрито 652 тис. 667 справ.

Зважаючи на викладене, доцільно внести відповідні зміни до ст. 284 КПК України, що сприятиме забезпеченню принципу процесуальної економії, зменшенню витрат на проведення розслідування, приведення положень КПК до потреб практики та європейських стандартів.

Крім того, з метою оптимізації повноважень керівника органу досудового розслідування, посилення відомчого контролю за розслідуванням кримінальних проваджень та оперативності реагування на порушення підлеглих

пропоную доповнити ст. 39 КПК України положенням, яким розширити повноваження начальника органу досудового розслідування, наділивши його повноваженнями у разі виявлення порушень законодавства з боку підлеглих йому слідчих скасовувати їхні незаконні рішення, витребувати матеріали кримінальних проваджень для їх перевірки, для об'єктивності передавати їх для проведення досудового розслідування до інших органів, за якими він здійснює процесуальний контроль, повідомляючи про такі випадки прокурора.

ФАРИННИК В. Деякі аспекти вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

У статті проведено аналіз КПК України, а також з урахуванням проблем практичної діяльності запропоновано можливі шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, досудове розслідування, досудове слідство, кримінальне провадження, слідчі (розшукові) дії, прокурор, слідчий, суд, слідчий суддя.

ФАРИННИК В. Некоторые аспекты усовершенствования уголовного процессуального законодательства Украины.

В статье проведен анализ УПК Украины, а также с учетом проблем практической деятельности предложены возможные пути совершенствования отечественного законодательства.

Ключевые слова: Уголовный процессуальный кодекс Украины, досудебное расследование, досудебное следствие, уголовное производство, следственные (розыскные) действия, прокурор, следователь, суд, следственный судья.

FARYNNYK V. Some aspects of improving the criminal procedure legislation of Ukraine.

The article analyzes the CPC of Ukraine and, given problems of practical activities suggested possible ways of improving national legislation.

Key words: The Criminal Procedural Code of Ukraine, pre-trial investigation, criminal proceedings, investigative (detective) action, the prosecutor, the investigator, the court, the investigating judge.